

Karl Rahner: Mit jelent Jézust szeretni?

A szerző azt írja könyve előszavában, hogy munkájával a Jézushoz fűződő élő kapcsolatot szeretne volna szolgálni, de nem lírai eszközökkel kívánt szólni a Jézus iránti szeretetről, hanem gondolkodni akart róla. Nos, a filozófiai-
lag kifejtett, szabatos gondolkodás és a líraság mégsem zárja ki egymást, állapíthatjuk meg örömmel a modern katolikus teológia legnagyobb hatású személyiségének tanulmányait olvasva. Ahogy módszeresen áttekinti a Jézus alakjának értelmezését kísérő hibás felfogásokat — amelyek közül az egyik csak példaadó emberként, a másik csak elvont, történetiségétől megfosztott világelvként képes felfogni Jézust —, s megkísérli új szempontok szerint végig-gondolni a Megváltó isteni és emberi természetének egyedülálló egységét, Rahner lírai szépségű mondatokat fogalmaz meg. Ez a szépség valóban nem az érzelmek játékból fakad, hanem a mindenség összefüggéseiben tárul fel, abban az értelemben, ahogy az Ószövetség szépség nevezte Isten törvényeit. Az emberlét tényeinek, az Isten valóságának lírája ez.

A Jézus iránti szeretet, noha semmiképpen sem állítható azzal szembe, különbözik az embertárs iránti szeretettől — fejtegeti a német teológus. Hiszen ő az egyetlen ember, aki végérvényes és visszavonhatatlan üzenetet hozott Istentől, akiben Isten így önmagát közölte: Jézus valósága magáé Istené. Jézussal kapcsolatban levethetjük mindazt a titkos fenntartást és szorongást, amely az emberek közötti szeretet óhatatlan velejárója: vajon a számomra kedves személyben nem csalódom-e, nem válik-e méltatlanná szeretetemre? Jézus az egyetlen ember, akit feltétel nélkül szerethetünk, akihez feltétlenül hozzátartozik „a feltétlenség alapja, a hűséges Isten, az ő saját feltétlensége”. Az Istenember iránti szeretet — amely „az emberi egzisztencia egyedül feltétlen és radikális tette” — nemcsak lehetővé teszi, de meg is kívánja teljes odaadásunkat.

Karl Rahner könyve (melynek második részében egy rövidebb, az előző tanulmányra épülő értekezést olvashatunk *Jézus Krisztus — az élet értelme* címmel) főként szellemes és szemléletes krisztológiai eszmefuttatásai miatt érdemel figyelmet. A szövegben előrehaladva a történelem Názáreti Jézusa és Isten örök Igéje, a második isteni személy egyre teljesebb egységben jelenik meg az olvasó előtt. Rahner valódi kérdése ezekben a tanulmányokban nem is a „mit jelent Jézust szeret-

ni”, hanem az ezt logikusan megelőző kérdés: *Ki az, akit szeretünk?* (Herder Kiadó)

KUNSZABÓ ZOLTÁN

Czeslaw Milosz: Szülőhazám, Európa

A Bojtár Endre válogatásában megjelent kötet először ad magyar nyelven körképszerű áttekintést a Nobel-díjas lengyel író esszéiről és értekező prózájáról. Részletek olvashatók benne önéletrajsaiból, bölcséleti, kultúrtörténeti, esztétikai, politológiai összefüggésű műveiből.

Milosz 1911-ben született, és az első világháború után függetlenné vált Lengyelországnak azon az északkeleti peremvidékén nőtt fel, mely sokban hasonlított a régi Magyarország európai peremhelyzetéhez. Sokban el is tért tőle. Vilniust és Litvánia dél-keleti vidékeit akkor Lengyelországhoz csatolták, lengyelek, litvánok, oroszok és jiddisül beszélő zsidók lakták: sokfajta kultúra találkozott egymással azon a tájon és élt egymás mellett — nem is tudva sokszor egymásról. Ez sok mindenben hasonlított tájkunk színes kulturális világára, alapvető jellegében azonban el is tért tőle. Két nagy tengely mentén jött létre: az Észak-Dél tengely a katolicizmust és a pravoszláviát, Rómát és Bizáncot határolta el vagy éppen kötötte össze, a Kelet-Nyugat tengely mentén pedig az orosz és a német kultúra között feszítette ki ívét a szellemi élet. Realizmusa dologszerűbb, elmélkedő hajlama pedig bölcséletibb, filozófikusabb lett, mint a mi habsburgos-osztrákos *Gemütllichkeiten* nevelődött anekdotikus irodalmunk.

Milosz értekező prózája is töprengő, kérdező jellegű irodalom, azokat a kérdéseket feszegeti, amelyekre már nem tud válaszolni, de amelyek mint problémák csakugyan a modern ember létének, világgal való kapcsolatának, hitbeliségének, lelki valóságának alapvető kérdései közé tartoznak. Nem elégszik meg a szép szavak igazságaival, nem elégszik meg humanista közhelyekkel, nem elégszik meg mély katolikus neveltetésének egyszerű érzelmi állásfoglalásaival, nem a verbális eszközökkel elérhető megnyugvást keresi, hanem az elmélyülést ösztönző nyugtalanság értekeire irányítja rá figyelmünket. Csalódni fog a könyvben, aki címéből ítélve az utóbbi években nálunk lábra kapott Európa-divat jelszavait várja. Milosz nemcsak a nacionalizmusokat, nemcsak a szovjet-kom-

munista berendezkedést utasítja el határozott mozdulattal, de attól a posztindusztriális társadalomtól és amerikanizálódástól sincs elragadtatva, amely nálunk sokak számára a vágyak netovábbja.

Nincs megfogalmazható ideálképe a modern társadalomról, vallja is, hogy „legfőjebb azt tudjuk határozottan megmondani, hogy mit nem akarunk”. Erős kritizmus és „a válásos várakozás és keresés aurája” jellemzi írásait. Legáltalánosabban körvonalazva az emberi lényeg benső sokféleségének felszabadítását, az észrevétlen maradt lehetőségek tudatosítását tekinti az írástudó által vállalható és kitűzendő célnak. „Valaha, nagyon régen, egy lengyel falucska utcáján lépdelve, gondolkodóba estem a nyomorúságos pocsolyában tocsorgó kacsák láttán. Furcsálltam a dolgot, ugyanis a közvetlen közelben, az égerbokrok között egy csodás folyócska csörgedezett. Miért nem mennek a folyóhoz? — kérdeztem a ház tövében üldögélő öreg paraszttól. Azt válaszolta: »Az ám, ha tudnának róla.«” (Kalligramm-Vigilia, 1993)

KENYERES ZOLTÁN

20. századi magyar művészet Dévényi Iván gyűjteményéből

Ezt a kiállítást Mucsi András barátomnak kellene megnyitnia, aki egykor Dévényi Ivánnak is bemutatott. De ő szokása szerint most is átadja érdemi helyét egy olyan zenekari tagnak, aki csak afféle beugró helyettesítő és örül, ha nem fog falsot — míg Mucsi úr a közönség soraiban tapsol. Ő sokkal közelebb volt Ivánhoz, mint én, előbb ismerte és Esztergomban maradván, mindig mellette, tevékenysége társa volt. Én pedig jószerivel csak 1955—57-ben.

Majdnem negyven év elmúltával visszatekintve igyekezniem kell, ne legyek öregesen elfogódott, érzélgős, nosztalgikus és történet-hamisító, meg távol legyen tőlem mindenféle legendszöveg: ez biztosan a legalattomosabb veszély. Egyik sem illene Iván emlékéhez: és egyikünkhöz sem. Eddig sem tettük — s most is tehát előbb említett barátom pontos és tárgyilagos írásainak szellemét követem. Ilyen ennek a kiállításnak a katalógusa is. Elfogulatlan hír-adó. Nem nagyon tudom kiegészíteni, mert alapos is. Az utánunk következők persze elgondolkozhatnak, hogy az akkori kulturális élet miféle *historia-alterája* játszódott Esztergomban; és egyáltalán miféle volt ez a perem-játék: több-e, kevesebb-e a lapszéli jegyzeteknél?

Nekünk mindenesetre több volt. Akik ott voltak, komolyan vették, amit csináltak és ezt

még örömmel is csinálták. Többek számára bizonyos szecesszió — nem is annyira kivonulás, mint elvonulás akkor Esztergom a hangos és ellenszenvesen hivatalos Budapesttől. Ha nagyon utánaszámolnék, erős többségben voltunk a vidékről származottak — Ivánnal együtt. S ugyan senkit sem telepítettek ki éppen oda, a város és gyűjteményei, sőt kulturális intézményei szinte telepet formáltak, kicsit mint a hajdani művésztelepek és a város és környéke még zavartalan tájnak számított, csodálatosan élveznivaló természeti környezet; benne Ivánék korábbi, kicsi lakása még a szigeten és gyűjteményének első darabjai, ugyanott. Mi viszi rá egy igazán nem tehetős (inkább szegény) tanár-embert — aki szereti a hivatását —, hogy műgyűjtő is legyen? Hogy műkritikus is — az rendben van. De nagyon igényes gyűjtő? Persze a jó környezet hatása, a művek szeretete; valami teljességre törekvés ezáltal, és még sok más; — de ma jobban látom, mint akkor láttam, hogy valami aránytalan (igazi, reális, anyagi, mindennapi lehetőségeinkhez képest) jobbra vágyás állt emögött. Nemes kapcsolatok vágya és rögtön ezekkel együtt jellemzően puritán indulat és magatartás is, ami benne maradt szellemi és leírt művén kívül az egyéniségéhez legjobban kötődő gyűjteményében.

Iván gyűjteményének első feltűnő és természetes jellemzője, hogy nincs benne nagyméretű alkotás. Olyan, mint egy csak rövid műfajokat tartalmazó antológia. Lakásaihoz, anyagi eszközeihez, művész-barátai emlékéhez pontosan ez illett. A festők-szobrászok alkalmi gyűjteményei ilyesfélék: a kollégáktól kapott vagy vásárolt, cserélt alkotás-névjegyek. Iváné persze nem alkalmi együttes: mondjuk talán azt rá, hogy egy kortársi művészettörténész és tanú, egy baráti kritikus válogatása és bölcsen rendezett arckép-csarnoka. Aki emlékszik még a nagyobb magyar polgári festménygyűjteményekre, az tudja lemérni igazán Iván érdemét: válogatva és nagyon is rostálva szerzeményezett.

Ma a kisebb méretek az egyik karakter-jel, a másik az, hogy Iván éppen nem a magyar vidék és akárha igencsak kiváló táji mestereket részesítette előnyben, hanem szinte kizárólagosan a fővárosiakat, vagy a fővároshoz is erősen kötődő szentendreieket. Gyűjteménye nem perem-jellegű — de nem is az általában klasszikusnak számító nagyok műveinek találkozására, hanem — ha lehet így mondani — a központ pereméé. És ilyen értelemben ez az együttes kicsit sem marginális. Korábban pedig nem találtattott olyan állami, városi vagy akármilyen közgyűjtemény, aki

a szélesebb európai és szabadabb szellemű művészeknek ilyen bemutatását vállalhatta volna.

Mucsi András úr, — a szálak szövívője akkor — aztán Martsa Alajos, Zolnay László és többen mások Witz kanonok úrig — egyáltalán nem akadtak fenn azon, hogy bár Kassák, az európai iskola, vagy a szentendreiek annyira szabadelvűek, hogy még csak anti-klerikalissággal sem fárasztották magukat, — kiállíttassanak a Keresztény Múzeumban, kissé mint a befogadott üldözöttek. Erről akkoriban egyetlen szó sem esett — csak aki ott volt, csinálta és örült nekik. A sors szerencsés húzása, hogy Iván új lakása a régi Prímási Palotában a Keresztény Múzeumra nézett — és a képei is. Azok közé tartozom, akik az egyetemről kikerülve ebben a társaságban és környezetben kerültek közel a kortárs művészethez; akkor és először Esztergomban. A szó szoros értelmében egyik palota ablakából néztünk át a másikba, jobbra nem győztem örülni annak, hogy mind a kettőben szabadnak számíthattuk magunkat. Most ezen a kiállítás-megnyitón szinte mindenki itt van, aki megidézheti Ivánt, kedves, vonzó és megértő, okos baráti szellemét, — annyira konstruktív és önzetlen tevékenységét, amivel barátai körében élt és élni fog, amíg csak megemlékezhetünk és emlékeznek róla.

Elhangzott a Kassák Múzeumban 1993. október 10-én.

MOJZER MIKLÓS

Az élő magyar líra

Öt előadás az élő magyar líráról: öt előadó: Kenyeres Zoltán, Pomogáts Béla, Radnóti Sándor, Tarján Tamás, Tüskés Tibor... a hat helyett, akik előszóban tartottak előadást Tatabányán egy évvel ezelőtt. Keresztury Tibor előadásanyaga hiányzik ebből a kis füzetkéből, (ő máshol már leírta észrevételeit). Kár, mert a többi előadó hivatkozásából kiderül, hogy egyedül ő látta optimistán a líra helyzetét — ma. A többiek morfondíroznak a líra helyzetén, a példákat példabeszédszerűen citálva Aranytól Pilinszkyig vagy Weöresig. Ami különösen hatásos élő előadásban, és amitől ez a kis füzet élvezetessé válik, mert a szövegek írott formában is megőrzik az élőbeszéd frissességét-szervességét. De az előadás gyűjtemény nem tud több lenni, mint vállalkozás — ahogy Tüskés Tibor mondja —, „mint tétova kísérlet”. És ez a műfaj, az élőbeszéd után leírt-átdolgozott előadásanyag (ez volt Emerson munkamódszere is) kísérletjelleggel jelenti az *essay*-t. Irodalmi esszét, re-

mek irodalomtörténeti anekdotákkal fűszerezve a fő szöveget. Egyedül Kenyeres Zoltán (átdolgozott-kibővített!) előadásanyaga kísérli meg a pontosabb-komolyabb-hosszabb tanulmány-jelleget, szót ejtve a mai élő magyar líráról is. Felsorolásszerűen ugyan, de a fiatal költészet is helyet kap írásában, neveket említve... A két utolsó írás eleve egy-egy speciális példán kívánta érzékeltetni az élő líra helyzetét. Tarján Tamás Tandorit mutatta be, nem művekre, hanem magára a Tandori-jelenségre koncentrálván; Pomogáts Béla pedig Tóth Bálint klasszicizáló törekvéseinek példáját kívánta a hallgatóság-olvasóság elé tárni.

Talán bízhatunk abban, hogy a vaskornak hirdetett mai költészetünkről kiderül majd, hogy azért mégiscsak ezüstkor volt az, ha már aranykor nem lehetett. Mindenesetre megnyugodhatunk: a magyar líra él, érdemes róla beszélni. (*Új Forrás Könyvek*, 1993)

JÁSZ ATTILA

Balla Zsófia: Egy pohár fű

Balla Zsófia legújabb verseskötetének címe olyan kérdések felvetését sejteti, amelyek mindennapiságuk által is fontosak, a költőnk ugyanakkor közvetetten utal a művészi megformálás problémáira is.

A kötet versei tematikai szempontból három ciklusba rendezettek. A *Romvárosban rombuszok* cím alatti költeményekre illik leginkább a közéleti költészet elnevezés. Témájuk a közelmúlt, az 1989. decemberi események és az ebből következő jelen. „Amire várunk, mindig keserű?” — fogalmazza meg a mára vonatkozó kérdést a költőnk. Emléket állít a temesvári vérengzés halottainak: „Vannak pillanatok, eljön a nincs tovább./ s egyetlen lehető válasz a nem, na nem./ Tempózás, ötlés, taktika addig-e/ végső nemperepig a lét”. E ciklus legsikerültebb darabja a *Bálványos nyár* című „elbeszély”, amely a költőnk számára a legfontosabbról szól: a személyes felelősség kérdéséről, a szabadságtól megfosztott ember (Ember) magatartás-variációinak morális értékéről, értékelhetőségéről. Itt érvényesül leginkább a Balla Zsófiát olyannyira jellemző groteszk, rendkívül önironikus hangnem; a két történelmi pillanat abszurd egymásra vonatkoztatottságában; a 200. „julie quatorze”-t ünneplő egérke száraz kenyérdarabban való dobolásában. Elutasít minden utólagos hősködést, vátesz szerepet, ami megmarad értékent a hallgatás éveiből, az egyedül az itt-élned-halnod-kell vállalása.

Az *Elmenni medvemód* című közepső cik-

lus intimebb. Nyilván nem véletlenül került ide a Nemes Nagy Ágnes és a Vas István halálára írt vers sem. Talán ez a kötet legkevésbé sikerült része, amelyből csupán két vers emelkedik ki: a *Hiába esdesz. időm kitelik* szonettje és *A levél* ugyanazt a képet vetíti elénk: a múlandó anyagban halvány fénnel világitó Istenhez készülődő lelket.

A harmadik rész nem kevesebbre vállalkozik, mint a végső kérdésekkel való szembenézésre: a halál, a túlvilág, az Istenhez való viszony mibenlétét, az emberi létnek az átmenetiségét kutatja.

Az *Egy latin báty, Incestus* című versben vetődik fel legerőteljesebben a nyelv, a költői megszólalás problémája, ami azért is megemlítendő, mert itt jut igazán magas fokra az a nyelvi játék, amely jellemzi Balla Zsófia költészetét. Verset „...írni nem lehet, de kell”, írja a példaképként tisztelt Nemes Nagy Ágnes esszéjében. A nemzetiségi és egyéni lét időszzerű kérdéseitől így jutunk el az általános, végső kérdésekig. Talán kevésbé kiegyenlítettten mint eddig.

LIPTAI CSILLA

Clarinetto all' ungherese

Valamennyi fafúvós hangszer közül a klarinét honosodott meg legkésőbb a szimfonikus zenekarokban A 18. század első felében még fuvolisták és oboisták játszottak rajta mellékhangszerként, és csak 1750 után lett önálló zenekari instrumentum. Első alkalmazói a későbarokk és a mannheimi iskola mesterei — többek között Rameau és Johann Stamitz — voltak, Mozart pedig már versenyművet is írt klarinétára, a kor ünnepektől virtuózának, Anton Stadlernek ajánlva.

A hangszer Magyarországon is viszonylag későn terjedt el, s bár a zenekarokban már a múlt században is helyet kapott, az első jelentősebb magyar klarinétkompozíció, Weiner Leó op. 8 jelzésű *Balladája*, csak 1911-ben keletkezett. Ez a mű is helyet kapott lemezen, amely voltaképpen válogatás századunk magyar komponistáinak klarinétára és zenekarra írott műveiből, Horváth László klarinétművész és a Szombathelyi Szimfonikus Zenekar előadásában.

Weiner a *Balladát* eredetileg klarinétára és zongorára komponálta, majd két alkalommal is zenekari kísérettel átdolgozta. A felvételen az első átdolgozás hallható. Az interpretáció mindvégig pompásan érzékelteti a romantikus és magyar elemekből építkező mű sajátos, jellegzetes hangvételét, Horváth László főlényes technikai tudása és virtuozitása is

kitűnően érvényesül. A válogatás második száma Szervánszky Endre (1911-1979) 1951-ben komponált *Szerenádjá*. Szervánszky eredetileg klarinétozni tanult a Zeneakadémián, és a hangszerhez való szoros kötődése a Bartók és Kodály stílusát követő, nem igazán egyéni hangú *Szerenádban* is érzékelhető. Említést érdemel a lassútételben a klarinét és a vonóskar gondosan kidolgozott, feszült dialógusa, amely a lemezen érzékeny, plasztikus tolmácsolásban szólal meg.

Szervánszky művét Hajdú Mihály (1909-1990) *Capriccio all'ongarese* című kompozíciója követi, a válogatás legfontosabb darabja azonban kétségkívül a zárószám: Veress Sándor 1981-82-ben komponált *Concertója*. A lemez ugyanis — mint alcíme (*Hommage a Sándor Veress*) is jelzi — tisztelgés a svájci emigrációjában azóta már elhunyt szerző 85. születésnapja alkalmából. A szabad, fantáziaszerű, erősen kromatikus első, és a *Danza immaginaria* (Képzelt tánc) címet viselő, örökmozgó-szerűen virtuóz második tétel előadása meggyőző, átütő erejű. Horváth László és a Szombathelyi Szimfonikusok CD-je a magyar zene és a fúvószeneművészet barátainak egyaránt ajánlható. (*Hungaroton*, 1993)

RETKES ATTILA

Böndör Pál: Tegnap egyszerűbb volt

Mi volt — lehetett egyszerűbb tegnap? Például verset írni vagy élni. Maga az élet. Ha tudjuk, hogy Böndör Pál (1947) olyan terhes politikai-emberi viszonyok közötti évekből állította össze legújabb, sorrendben nyolcadik verseskötetét, mint amilyenek 1989 őszétől Jugoszláviát jellemzik, akkor a múltra tekintő emlékezés érthető. Nem nosztalgiával tekint azonban az országos felfordulás előtti évekre, évtizedekre, csupán jóleső emlékezéssel. Mert nem feledkeznek, feledkezhet meg a tegnapról, amikor minden „egyszerűbb volt”, de igazán a jelenre figyel, a pillanatra, melyben él, azt kapja el, rögzíti szavainak objektíve. Vibrál az előhívott kép, a vers, idegesség, zaklatottság érződik rajta. Ezt a szavakon, mondatokon kívül a formák zaklatottsága is példázza, kicsorbult szonettek, megbicsakló stanzák, kelekótya rímek, gyakori enjambement-ok... Ezek tükrözik azt a feszültséget, amely a nyugalom utáni vágy („tegnap egyszerűbb volt”) és a létbizonytalanság nyugtalanító érzése között feszül („... mert mintha apró cserepekre / tört volna felettem az ég / és egyre hullana szemembe / a piszkosszürke törmelék”).

Az „alighanem mindennek vége” gondolata lengi be a *Tegnap egyszerűbb volt* legtöbb

versét. Az őszi kert lehangoló látványa, verseinek visszatérő képe, a halni készülő természet példázza a költő számára a „menni kell” egyre megkerülhetlenebb gondolatát-félelmet. A kert a jel, de egy-egy részletével — mint a tők, melynek „még megmaradt / indáiban kereng a *csak azért is*” — ellenpéldát is szolgáltat ahhoz a kontrasztokból szőtt létélményhez — „A triviális ad dolgot / az agyannak emberként élni. / Ösztöneim visszafogva / az eszemmel tanulok félni” —, amely életre hívója ezeknek a verseknek. A költő azonban, bár kötete minden darabja átítatódik a félelem érzésével, nem aktuálpolitikai költészetet művel, csupán életérzését közli, fogalmazza meg, s közben azt is bizonyítja — ahogy recenzensei rendre észre vették; a Hídban három kritika is méltatja —, hogy a „szorult helyzetben és ínséges időben” született vers „a vers — költő! — fölényét jelenti”. Mindig. Minden körülmény között. (*Forum* 1993)

GEROLD LÁSZLÓ

Grencsó a Hikkben

Talán (biztos) magyarázatra szorul a cím. A Hikk egy büfé: népszerű, kissé sznob, a budapesti bölcsészkar épületében található helyiség. Grencsó István pedig a legjobb, de legalábbis legeredetibb magyar dzsessz-altszaxofonos. Ő és együttese lépett fel október 21-én a Hikkben.

Mivel nem vagyok nagy koncertlátogató, csak lemezeiről ismertem eddig őket. Pontosabban egy lemezeiről, hiszen többet nem adtak ki tőlük, ám azon még más az együttes felállása. Mindenesetre, amikor a Hikkben letelepedtem egy asztalhoz, azokat a finom, meditatív, jórészt a magyar folklórból táplálkozó darabokat vártam, melyeket a lemezeiről megszoktam.

Ehhez képest Grencsóék egy szédületes Charlie Parker számba vágtak bele. Ez annál is érdekesebb, mert amikor Grencsó a nyolcvan évek közepén Dresch Mihály hívására Budapestre költözött, a „szakma” fanyalogva fogadta: milyen szaxofonos az, aki még egy bluest sem tud úgy elfújni, mint Dexter Gordon?

Grencsó a választ most adta meg: nem úgy fúj, mint Gordon, de nem is úgy, mint Parker: egy igazi dzsessz-zenész nem imitál egy másikat; ő a saját, kicsit „free”-s modorában adta elő a kompozíciót.

Aztán mást is hallottunk tőle: John Coltrane-t, (szopránszaxofon!), egyéb Parker-darabokat és saját szerzeményeket is. Élőben

hallani „Coltrane”-t és „Parkert” nem akármilyen élmény. A műsor vége felé, ahogy a hangulat fokozódott, dél-amerikai ritmusokra, közöttük tangóra (!) improvizált.

Október 19-én rendezték meg a Petőfi Csarnokban a Szaxofonünnepet, a borsos belépődíj miatt nem hallgathattam meg. De nem hiszem, hogy az a koncert nagyobb szaxofonünnep lett volna, mint Grencsó István Hikk-béli fellépése.

SZABÓ ÁDÁM

Jávor Ottó: Századunk idilljei

A Magyar Értelmező Szótár „idill” címszava a következő jelentéseket sorolja fel: Pásztorok, hegyi emberek életét eszményítő költemény; derűs, érzelmes helyzetet, történetet (életrajzszerűen) ábrázoló mű; békés boldogságot tükröző jelenet, esemény.

Jávor Ottó novellafüzére voltaképpen a fogalom mindhárom jelentésére válaszol, fonákul, századunk természete szerint délibáb módjára, fejtetőn állva, lebegtetve az idill fogalmának eredeti képét. Az író emlékezetébe a második világháború alatti katonai szolgálata sok kegyetlen élményt, halált, önmagából kifordult emberi jellemjegyet beleégetett, ám olykor a humánus váratlan, szelídebb tényeit is nyújtotta. Búcsúzó századunk, a „csodálatos és rettenetes” huszadik ezekben az igényesen formált, őszinte írásokban hol magakelletően, hol durván taszítva van jelen. Tanúságtévő írások ezek, személyesek, esztétikai minőségük mellett az író hiteles mondatai adják értéküket. Akár a forgandó szerencsésű, örömforrásnak nem nevezhető katonasors végzetes emlékei kelnek életre, akár elmúlt, nehéz évtizedeink s bennük — Jávor szavával — „a megrendült nemzedék” kisiklatott életpályái, 1956 reményei s azok időleges szétfoslása kerül szóba, e hitelesség, a megtörtétség pecsétje minden írásában mindig ott van. Novelláiban a vegyes, nem egyszer kegyetlen emlékü múlt évtizedek egy-egy hajdanvaló, ismert alakja is szerepel a szellemi életből, az irodalomtudomány köréből kemény ítélettel, de reálisan s mindig a tisztesség határai között. Végül a közös láncra fűzött elbeszélés eljut a 301-es parcella néma tanúságtételéig. Az író persze azt is rezignáltan veszi tudomásul, hogy napjainkban „itt most mindenki újrajrja a beszédeit meg az életrajzát”, s a legtisztább megtett út birtokosa is gyakran zavarodottan áll fura tények előtt. De miután „mindnyájunkra ráesik az elmúlás sötét árnyéka”, a könyv utol-

só írásait is árnyak népesítik be. Emlék és kegyetlen valóság, személyes és egyetemes emberi sors egyetlen mondatban, átsuhanó látomás: „Ahogy Nemes Nagy Agnes ült az Újhold estjén a VI-os teremben és napsugár hajával letörölte az ablakokról a jégvirágot... s már Ő is a sír hidegét sodorja szőke hajával”. A függöny legördül századunk idilljeinek dísztelen színpadán. Elgondolkodtató írások a Jávor Ottó novellái. (*Magvető*, 1993)

PÁLMAI KÁLMÁN

Hunyady Sándor: Serenissimus

Szegény jó Hunyady Sándort — aki amúgy értett az önsorsrontáshoz is — érte elég baj az életében. Nyilván a legkisebb volt ezek között, hogy hol (helyesen) y-nal, hol viszont i-vel írták vezetéknévét, amelyet nem atyjától, az arszlán Bródy Sándortól örökölt, hanem édesanyjától, Hunyady Margit színésznőtől. A *Filléres füzetek* most induló, ígéretes sorozata is hol így, hol úgy kereszteli el őt... De ne a nyomdahibákat nézzük, hanem a könyvtárak fáradhatatlan bűvárának, Urbán Lászlónak összeállítását a *kötetben még meg nem jelent* tárcanovellákból. Akad itt remekmű és rutinos skicc is. A tízes évek megrendítő szegényember-novellái a tehetetlenül dühödött Nagy Lajos, vagy a még igen ifjú és érzékeny Molnár Ferenc hangjával rokonak. Az *Élet - átom* lapjain még kegyesen jön a halál a nyomorult kishivatalnokért, *Sótonyi Dánielt* viszont, a reménytelen árvaság fagyhaltját, aki gyilkos késsel a kezében, a téli ég és éj alatt is szeretni vagy szánni tudta felebarátait — nos, őt Derkovits vagy Dési Huber is portretizálhatta, József Attila is versbe szedhette volna.

A másik jeles vonulat a finom s mégis kegyetlen szatíráké. A *Serenissimus* — már csupán kevéssel a fasizmus uralomra jutása előtt — a gögösen és bosszúállóan puffeszkedő hatalmi ostobaság leleplezése, a *Pucolta* pedig — a festette: a *pinxit* mintájára — a mulattató, egyben lebecsülhető kisemberi öntudat karikatúrája. Az *Ebéd a kastélyban* az uborkafára fölkapaszkodó szolgáltek nagy huppanásán mosolyogtat.

Hunyady túlzottan is belecsap a húrokba, amikor érzelmes történeteket penget. A *Karácsonyeste* az épp akkor elhalálózó, beteg édesanyával, A *huszár, a szerelem és a hazája* a karakánul katonás honfivirtussal már kissé feszélyezi mai izlésünket. Egyébként ez utóbbi humanizmusával állná a versenyt akkor is, ha Tersánszky rokon témájú, s persze jóval terjedelmesebb remekét, a *Viszontlátásra, drá-*

ga... című regényét olvasnánk „párhuzamban” — ám a jellemfestés, az ember- és világkép ezekben az elbeszélésekben annak mutatja Hunyady Sándort, e szeretetre méltó és korán elhunyt alkotót, aki valóban volt: 20. századi prózánk kismesterének. (*Hunga-Print*)

TARJÁN TAMÁS

Barsi Balázs: A megkísértés misztériuma

Barsi Balázs könyvecskéje papoknak szól, segítséget kíván nyújtani, hogy benső életük megújulása által mélyítsék el hivatásukat. E hivatás gyökere az „Atyaisten Szíve”, értsd szeretete, és ha a pap nem merít nap mint nap a szeretet forrásából, akkor kiszárad, „a teljes csőd és összeomlás fenyegeti”. A szerző arra buzdítja hallgatóit, naponta imádkozzanak és ezekre a napi imákra kínál szempontokat, gondolatokat. Hallgatót írtam, hisz egy papoknak adott lelkigyakorlat előadásait adja kezünkbe a kiadó. Az élő szó frissesége átüt minden soron, érezzük az elkötelezett lelkipásztor szavainak tüztét. Ez egyúttal persze a könyv gyengéje is: joggal kérdezheti az olvasó, marad-e még hely saját gondolatai, érzelmei, meglátásai számára, oly gazdag gondolatokat tár elénk az előadó. Úgy gondolom, hasznos lett volna átírni az olvasó számára az előadássorozatot, hogy kézikönyvvé, az olvasó egyéni lelkigyakorlatának forgatókönyvévé válhasson.

A könyv eredetisége, hogy a lelkigyakorlatot nemcsak retorikailag hasonlítja össze Krisztus Urunk negyven napos pusztai tartózkodásával, hanem meghív, hogy Jézussal együtt maradjunk a pusztában és a kísértésben. Nem lelki séta tehát, hanem illúzió- és bálványromboló gondolatokkal zaklat, lelki zsákutcákból vezet ki kézen fogva. „A szentség elsősorban üresség, amit fölfedezünk magunkban és elfogadunk; és Isten maga jön, hogy betöltse azt abban a mértékben, ahogy megnyílunk az ő teljességére” — ez a központi gondolat. Az ürességet felfedezzük, nem felidézük, mint a keleti elmélkedésekben, és Istent engedjük be az ürbe. Nem könnyű gyakorlat, mint ahogy nem könnyű olvasmányt ad a szerző kezünkbe. „Megtanulni szeretni, ahogy Isten szeret, nagyon nehéz. Ez maga a lelki élet” — figyelmeztet Barsi. Újra el fogom olvasni és újra át fogom elmélkedni könyvét. (*Márton Áron Kiadó*, 1992)

KISS ULRICH